

Χριστιανικές διαβολές κατά της αρχαίας Ελλάδας: Η καταγωγή του Έλληνα κι ο πολιτισμός του (Μέρος 4ο) - Περί θρησκείας (γ'): Γιατί η εμπύχωση των αγαλμάτων δεν είναι ειδωλολατρία; Οι θεοί μιλούν...βαρβαρικά

Υπάρχει ο ισχυρισμός από πλευράς χριστιανών νεο-απολογητών ότι οι αρχαίοι Έλληνες ήσαν ειδωλολάτρες διότι θεωρούσαν ότι η ουσία των θεών βρίσκεται μέσα στα αγάλματα.

Απόδειξη για αυτούς είναι η διδασκαλία περί της εμπυχώσεως των αγαλμάτων μέσα από «μαγικές» πρακτικές.

Ωστόσο, ειδωλολατρία είναι η λατρεία της απεικόνισης του ειδώλου, της αντανάκλασης αντί του πραγματικού. Και τέτοιο πράγμα δεν υπήρχε πουθενά στην ελληνική αντίληψη, καθώς υπήρχε η διάκριση ουσίας-ενεργείας, όπως θα δούμε.

Χαρακτηριστικό είναι το σωζόμενο ηρακλείτειο απόσπασμα στο οποίο φαίνεται αυτή η διάκριση: «Και τοις αγάλμασι δε τουτέοισιν εύχονται, οκοίον ει τις δόμοισι λεσχηνεύοιτο, ου τι γινώσκων θεούς ουδ' ήρωας οίτινες εισί» (απ. 5).

Δηλαδή, «και στα αγάλματα εύχονται με τέτοιο τρόπο, ως να μιλούν σε τοίχους, χωρίς να γνωρίζουν τι είναι στην ουσία τους οι θεοί και οι ήρωες». Επικρίνει εκείνους που θρησκεύουν έχοντας αγνωσία, επειδή δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν την παραπάνω αλήθεια. Ότι μπερδεύουν το μέσο (το άγαλμα) με τον τελικό σκοπό (δηλαδή τη λατρεία του θεού και την τιμή του ήρωα).

Ο Ηράκλειτος αναγνωρίζει θεούς και ήρωες και την απόδοση της οφειλόμενης τιμής και λατρείας κατά τα ειωθότα, αλλά ελέγχει την ημιμάθεια.

Εντός των παραθέσεων είναι οι χριστιανικοί ισχυρισμοί που συναντάμε στα άρθρα τους.

Στο λεξικό Σούδα, λήμμα «Ηραΐσκος», αναφέρεται: «Ο μεν δη Ηραΐσκος

αυτοφυής εγένετο διαγνώμων των τε ζώντων και των μη ζώντων ιερών αγαλμάτων».

Η περιγραφή που δίνει ο Δαμάσκιος για την ταφή του θείου Ηραΐσκου, της μείζονος αυτής μορφής του παγανισμού στην Αλεξάνδρεια του τέλους του 5ου αιώνα, απεικονίζει την απίστευτη εγγύτητά του στους θεούς. Ήταν ικανός, για παράδειγμα, να ανακαλύψει ποια από τα αγάλματα των θεών κατοικούνταν προσωρινά ή μόνιμα από τη θεότητα και ποια ήταν απλώς αναπαραστάσεις που δεν αποτελούσαν ζωντανές ενσαρκώσεις του θείου. Αρκούσε μια ματιά σε κάποιο άγαλμα για να τον ρίξει σε κατάσταση φυσικής και πνευματικής έκστασης, αν στο άγαλμα κατοικούσε κάποια θεότητα, ενώ, αν δεν έπεφτε σε τέτοια έκσταση, δεν υπήρχε αμφιβολία ότι ο θεός δεν ήταν παρών.

(Bowersock Glen Warren, "Ο ελληνοισμός στην ύστερη αρχαιότητα", 2η έκδ., ΜΙΕΤ, Αθήνα 2000, σελ. 123-124).

Ολόκληρο το σχετικό χωρίο έχει ως εξής:

«Ο μὲν δὴ Ηραΐσκος αυτοφυής εγένετο διαγνωμών των τε ζωντων και των μη ζώντων ιερών αγαλμάτων· ευθύς γὰρ εμβλέπων ετιτρώσκετο την καρδίαν υπό του θειασμού, και ανεπήδατο τε σώμα και την ψυχὴν ὡσπερ υπό του θείου κατάσχετος. Εἰ δε μη κινοίτο τιούτον τι, ἄψυχον ην εκείνο το άγαλμα και ἄμοιρον θείας επιπνοίας. Οὕτω διέγνω το ἄρρητον ἄγαλμα του Αἰώνος υπό του θεού κατεχόμενον, ον Αλεξανδρείς ἐτίμησαν, Ὅσιριν ὄντα και Ἄδωνιν ομού κατά μυστικήν ως αληθώς φάναι θεοκρασίαν» (Λεξικό Σούδα, σ. 487, εκδ. Βερολίνου 1854).

Γίνεται λόγος περί «θείας επίπνοιας» (πνοής/ενέργειας) και όχι περί ταυτίσεως της θείας ουσίας με το άγαλμα. Υπάρχει συνεπώς διάκριση ουσίας- ενεργείας. Μόνο αν υπήρχε σε αυτό η θεία επίπνοια, αυτό λογίζονταν «κατεχόμενο» ή ζωντανό. Διαφορετικά ήταν άψυχο. Και η εκάστοτε Πυθία διακατέχονταν από θεία επίπνοια, αλλά αυτό ποτέ δεν σήμαινε για τους αρχαίους ότι ταυτίζονταν με την θεία ουσία! Αν όμως δεν έχουμε πουθενά τέτοια ταύτιση, επομένως δεν υπάρχει καμία ειδωλολατρία.

Κείμενο «Ασκληπιός» των ερμητικών συγγραμμάτων:

«Ὅπως ακριβώς ο Πατέρας και Κύριος κατέστησε τους Θεούς αιώνιους ὡστε να εἶναι ὅπως εκείνος, ἔτσι και η ανθρωπότητα θα αναπαριστούσε τους Θεούς της με τη δική της ομοιότητα.

- *Εννοείτε τα αγάλματα, Τρισμέγιστε;*
- *Τα αγάλματα, Ασκληπιέ, βλέπεις μέχρι ποιου σημείου είσαι δύσπιστος; Ζωντανά αγάλματα, πλήρη νόησης και πνεύματος, που πραγματοποιούν τέτοια μεγάλα πράγματα. Αγάλματα που προγνωρίζουν τα μέλλοντα και τα προβλέπουν με κλήρους, χρησμούς, όνειρα, και πολλά άλλα, που προκαλούν τις ασθένειες στους ανθρώπους και τους θεραπεύουν, που προκαλούν τη θλίψη και τη χαρά κατά πως αξίζει στον καθένα».*

Η αναφορά τους στα ερμητικά κείμενα είναι επίσης λειψή. Πιο ολοκληρωμένα, στα ερμητικά κείμενα (Τέλειος λόγος, κεφ. 3, εκδόσεων «Πύρινος Κόσμος»), αφού αναφέρθηκε πρώτα στον ενοθεισμό (μια πηγή από την οποία προέρχονται όλα τα ανώτερα και κατώτερα όντα (παράγραφος 275), στην επόμενη γίνεται λόγος περί της διδασκαλίας της «εμψυχώσεως» των αγαλμάτων.

«Και τώρα που εισάγαμε το ζήτημα της συγγένειας και σχέσης θεών και ανθρώπων, άφησε να σου πω, Ασκληπιέ, πόσο μεγάλη είναι η δύναμη και ισχύς του Ανθρώπου. Όπως ο Κύριος και Πατέρας ή -για να τον αποκαλέσουμε με το ανώτερο όνομά του- Θεός, είναι ο δημιουργός των ουρανίων θεών, έτσι και ο Άνθρωπος είναι ο δημιουργός των θεών που ενοικούν στους ναούς και αρέσκονται να έχουν τους ανθρώπους ως γείτονές τους. Ωστε ο άνθρωπος όχι μόνο δέχεται το φως της θείας ζωής, αλλά και την μεταδίδει· όχι μόνο ανάγεται προς το Θεό, αλλά δημιουργεί και θεούς. Απορείς γι' αυτό, Ασκληπιέ, ή δυσπιστείς όπως οι πολλοί;».

Εδώ, έρχεται το κείμενο να μιλήσει για τη μυστική διδασκαλία της «εμψυχώσεως» των αγαλμάτων ή τη δημιουργία των «θεών» που ενοικούν στους ναούς. Μάλιστα, η διδασκαλία αυτή φαίνεται απίστευτη στους πολλούς. Παρακάτω, γίνεται περισσότερο εμφανές σε τι αναφέρεται. *«Αλλά οι θεοί των οποίων τα αγάλματα φτιάχνει ο άνθρωπος, συντίθεται και από τις δύο ουσίες. Η μια είναι η θεία ουσία, που είναι αγνότερη και λεπτοφυέστερη· η άλλη ουσία είναι κατώτερη του ανθρώπου και είναι το υλικό από το οποίο φτιάχνονται οι μορφές τους».* Ο άνθρωπος (και εννοεί τους θεουργούς), φτιάχνει τα αγάλματα των θεών (τους ίδιους τους θεούς τους γέννησε η Πρώτη αρχή), που αποτελούνται από την θεία ουσία και την υλική. Μάλιστα είναι ξεκάθαρο στο κείμενο ότι το υλικό από το οποίο φτιάχνονται τα αγάλματα των θεών είναι κατώτερο του ανθρώπου. Άρα, δεν είναι τα αγάλματα θεοί! Με την λέξη «ουσία», όπως θα δούμε παρακάτω, εννοείται η ενέργεια.

Και συνεχίζει στην παράγραφο 277: «*Εννοείς τα αγάλματα, Τρισμέγιστε; Ναι, Ασκληπιέ. Κοίταξε πως και εσύ δυσπιστείς! Εννοώ τα αγάλματα, αλλά τα αγάλματα που έχουν ζωή και αίσθηση, γεμάτα ζωτική πνοή και τα οποία επιτελούν πολλά θαυμαστά έργα· τα αγάλματα που διαθέτουν πρόγνωση και προλέγουν μελλοντικά συμβάντα μέσω κλήρων, προφητικής έμπνευσης, ονείρων και με πολλούς άλλους τρόπους· αγάλματα που προκαλούν ασθένειες ή τις θεραπεύουν, στέλνουν στους ανθρώπους συμφορές ή ευτυχία, ανάλογα με την αξία τους*».

Εδώ, είναι σαφές ότι γίνεται λόγος όχι για κάθε άγαλμα, αλλά για συγκεκριμένα αγάλματα. Αν ταυτίζονταν το άγαλμα γενικά με την θεία ουσία, έπρεπε αυτό που λέει να είναι γενικός κανόνας. Αφού κάνει διάκριση, σημαίνει ότι αναφέρεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Αυτό φαίνεται και στην παραπάνω περίπτωση του θεουργού Ηραΐσκου. Για αυτό και στην παράγραφο 287 του ίδιου κειμένου αναφέρεται: «*Αλλά έπειτα επινόησαν την τέχνη της κατασκευής των μορφών των θεών με υλικά συστατικά. Μην μπορώντας να τους προσδώσουν ψυχές, εφέλκυαν ψυχές δαιμόνων ή αγγέλων και τις ενέθεταν στα αγάλματα μέσω ορισμένων άγιων και ιερών τελετών*».

Δηλαδή, μέσω της θεουργίας, έλκυαν τις ψυχές των ανωτέρων οντοτήτων ώστε να εμπορούνται τα αγάλματα από την ενέργειά τους. Γιατί όμως ενώ αρχικά μιλούσε για «θεούς» μετά μίλησε για αγγέλους και δαίμονες; Επειδή, σύμφωνα με την αρχαία θεολογία, όλοι οι θεοί έχουν σειρές υποδεέστερων όντων που εκπορεύονται με πρόοδο από αυτά.

Άλλωστε και ο όρος «εμψύχωση- ψύχωση» αγαλμάτων αναφέρεται στην παροχή και μετάδοση ζωής, όχι ουσίας. Στο λεξικό του Δ. Δημητράκου, διαβάζουμε: «*Το παρέχειν ή κτάσθαι ψυχήν, ζωήν, αναζωπύρησις, εμψύχωσις*» (τ. 15, σ. 8015).

«*Εμψύχωσις = μετάδοσις ζωής*» (Λεξικό Lidell και Scott, τ. 1, σ. 117).

Ας δούμε και άλλα σημεία.

Στον «Ποιμάνδρη» (κείμενο που ανήκει επίσης στο σώμα των ερμητικών κειμένων), ο κόσμος αναφέρεται θεϊκός και έμψυχος (όχι νεκρή ύλη όπως διδάσκει ο ιουδαίο-χριστιανισμός). Τα αγάλματα είναι υλικής φύσεως. Η ζωντανή ενέργεια που ενυπάρχει στο παν (το αείζων πυρ του Ηρακλείτου), μέσω της θεουργίας, μπορεί να ενεργοποιήσει άψυχα αντικείμενα όπως το άγαλμα, καθιστώντας το φορέα θείας δύναμης και παρουσίας. Αν η ύλη του αγάλματος φέρει δύναμη θεϊκή ενέργεια, τότε μπορεί να «ξυπνήσει» μέσω της θεουργίας και να γίνει μέσον

επαφής με το θείο.

Η διδασκαλία αυτή στηρίζεται στην αρχή της κοσμικής συμπαθείας ή αλλιώς αρχή της ομοιότητας. Με βάση αυτήν, υπάρχει η δυνατότητα επαφής όλων των όντων μεταξύ τους. Γράφει ο Πρόκλος στο «Εκλογαί εκ της Χαλδαϊκής φιλοσοφίας» (Δ), «[...] παντού το όμοιο εκ φύσεως συνάπτεται με το όμοιο, και κάθε γνώση δια της ομοιότητας συνδέει το κατανοούν με το κατανοούμενον...». Στον ορφικό ύμνο του Απόλλωνος αναφέρεται ότι κάθε θεϊκή σειρά έχει τη δική της αιθερική «σφραγίδα τυπωτήν». Αυτό λέγεται επίσης σύμβολο ή σύνθημα, και δημιουργεί τη συγγένεια, τη συμπάθεια. Όλα μπορούν χάρη σε αυτήν να προοδεύουν από τα ανώτερα και να επιστρέφουν σε αυτά. Ακόμα και τα άψυχα πράγματα λαμβάνουν τα σύμβολα ή συνθήματα ή σφραγίδες, ερχόμενα σε εξοικείωση με κάποια αντίστοιχη θεϊκή σειρά.

Ο Πρόκλος στο έργο του «Περί της κατά Πλάτωνος θεολογίας» (Α 124) γράφει: «[...] η θεουργία, χρησιμοποιώντας κάποια σύμβολα στην κατασκευή των αγαλμάτων προκαλεί την έλλαμψη της άφθονης αγαθότητας των θεών...». Στο «εκλογή σχολίων εις τον Κρατύλον Πλάτωνος» (αρ. 51), γράφει ότι «[...] η τελεστική, χρησιμοποιώντας κάποια σύμβολα και απόρρητα συνθήματα απεικάζει τα εδώ αγάλματα προς τους θεούς και τα καθιστά κατάλληλα προς υποδοχή των θείων ελλάμψεων». Στο υπόμνημά του «Εις τον Πλάτωνος Τίμαιον» (1,273) ότι «[...] τα καθιερωμένα από την τελεστική αγάλματα άλλα μεν είναι εμφανή, άλλα δε αποκρύπτονται στο εσωτερικό του ναού ως σύμβολα της παρουσίας των θεών...».

Η έλλαμψη είναι η ενέργεια, όχι η ουσία. Για αυτό και τα αγάλματα λειτουργούν ως σύμβολα. Δηλαδή ως κάτι που ενώνει το υπεραισθητό με το αισθητό.

Για να καταλάβουμε ακόμα καλύτερα ότι δεν ταυτίζεται το άγαλμα με τον θεό, ας δούμε τι αναφέρει ο Πορφύριος. «Όπως ακριβώς ο ιερέυς κάποιου από τους θεούς που η δύναμή τους ασκείται σε επί μέρους και ειδικούς τομείς του Είναι, είναι έμπειρος γνώστης και ως προς την εμπύχωση των αγαλμάτων και ως προς τα ιερά μυστήρια και ως προς τις τελετές των καθαρμών και τα συναφή, έτσι και ο ιερέυς του υπερτάτου θεού είναι έμπειρος γνώστης ως προς την αγαλματοποιία αυτού και τους καθαρμούς και τις άλλες ιεροπραξίες δια των οποίων ενούται με τον Θεό» (Περί αποχής εμπύχων, βιβλίο δεύτερο, παράγραφος 48, εκδ. Πύρινος Κόσμος).

Δηλαδή, ο Πορφύριος δέχεται την διδασκαλία της εμψυχώσεων των αγαλμάτων. Τι γράφει ο ίδιος στο «Περί αγαλμάτων»; Γράφει: «Τα σοφά θεολογικά νοήματα με τα οποία υποδήλωσαν τον θεό και τις δυνάμεις του, χρησιμοποιώντας απεικονίσεις συγγενικές προς την αισθητηριακή αντίληψη, και αποτύπωσαν τις αόρατες οντότητες μέσα από ορατά δημιουργήματα, θα τα δείξω σε εκείνους που έμαθαν να διαβάζουν πάνω στα αγάλματα, σαν σε βιβλία, τις πληροφορίες για τους θεούς» (παράγραφος 1, εκδ. Κάκτος). Δηλαδή, από τον αγαλματικό τύπο μπορούσε ο θρησκευτής να γνωρίσει ποιος θεός απεικονίζεται και τι σημαίνουν τα σύμβολα που φέρει.

Αλλά και στο απόσπασμα 76 στο «Κατά Χριστιανών» (ίδιος τόμος από τον Κάκτο), γράφει: «αυτοί που αποδίδουν τον αρμόζοντα σεβασμό στους θεούς δεν θεωρούν ότι ο θεός βρίσκεται στο ξύλο, στην πέτρα ή στο χαλκό από τα οποία είναι φτιαγμένες οι απεικονίσεις τους ούτε πιστεύουν ότι, αν ακρωτηριαστεί ένα μέρος του αγάλματος, χάνει τη θεϊκή δύναμή του». Τεκμαίρεται, λοιπόν, ότι η θεουργική πράξη της εμψυχώσεως των αγαλμάτων δεν ισοδυναμεί με λατρεία ειδώλων.

Ο Ιάμβλιχος, ο κατεξοχήν φιλόσοφος που δίδαξε τη θεουργία, στο βιβλίο του «Περί Μυστηρίων» γράφοντας για τις επιφάνειες (εμφανίσεις) των ανωτέρων γενών κατά τις τελετές, διακρίνει επίσης την ουσία τους από την ενέργειά τους ή αλλιώς «φως» όπως το αποκαλεί. Επίσης διακρίνει τους ίδιους τους θεούς από τα φάσματά τους, δηλαδή τα ομοιώματά τους, τα αγάλματα, τις εικόνες και τα σύμβολά τους.

Γράφει: (μας ενδιαφέρει εδώ όσες αφορούν τους θεούς): «Με έναν λόγο, λοιπόν, δηλώνω ότι οι επιφάνειες είναι σύμφωνες με τις ουσίες, τις δυνάμεις και τις ενέργειές τους· γιατί όποιοι είναι αυτοί, τέτοιοι εμφανίζονται και σε όσους τους επικαλούνται και αναφαίνουν ενέργειες και ιδέες που είναι σύμφωνες με αυτούς τους ίδιους και επιδεικνύουν τα οικεία τους γνωρίσματα. Για να προσδιορίσουμε κάθε ένα ξεχωριστά, των θεών τα φάσματα είναι μονοειδή. [...] Επιπλέον, τα φάσματα των θεών είναι παντελώς αμετάβλητα ως προς το μέγεθος, την μορφή και το σχήμα και κατά πάντα, τα περί αυτούς υπάρχοντα. [...] Παράλληλα με αυτές τις ιδιότητες τα θεία ακτινοβολούν το κάλλος ως ακατάληπτο, κατέχοντας με θάμβος τους ορώντες, παρέχοντας σε αυτούς θεσπέσια ευφροσύνη, αναφαινόμενο με άρρητη συμμετρία και ανεξάρτητο από τα άλλα είδη της ευπρέπειας. [...] Μετά από αυτά ας προσδιορίσουμε και την ενάργεια των αυτοφανών αγαλμάτων. Στις αυτοψίες των θεών τα θεάματα ορώνται εναργέστερα και αυτής της αλήθειας και διαλάμπουν με ακρίβεια και

εμφανίζονται διαρθρωμένα λαμπρώς. [...] Το ίδιο λοιπόν και περί του φωτός. Τα αγάλματα των θεών αστράπτουν περισσότερο απ' ό τι το φως. [...] Λάμβανε, επίσης, ως σημαντική ένδειξη περί θεών και την αθρόα δαπάνη της ύλης. [...] Επιπλέον, τα δώρα τα προερχόμενα εκ των επιφανειών δεν είναι ούτε ίσα ούτε έχουν τους ίδιους καρπούς· αλλά η παρουσία των θεών δίδει σε εμάς υγεία σώματος, αρετή ψυχής, καθαρότητα νοός και για να μιλήσω απλά, αναγωγή των ευρισκομένων εντός μας στις οικείες αρχές. [...] Οι θεοί λοιπόν, καταυγάζουν φως σε τέτοιο βαθμό λεπτότητας, ώστε να μη δύναται να γίνει ανεκτή από τους οφθαλμούς του σώματος. [...] Τελικώς, λοιπόν, στην επιφάνεια των θεών, οι διαθέσεις της ψυχής των επικαλούντων δέχονται την τελειότητα απηλλαγμένη από τα πάθη και υπερέχουσα και ενέργεια παντελώς ανώτερη. [...] Οι θεοί και όσοι τους ακολουθούν αποκαλύπτουν τις ίδιες τις αληθινές εικόνες τους, ενώ δεν προβάλλουν σε καμία περίπτωση φαντάσματα αυτών. [...] Σε καμία περίπτωση, ασφαλώς ο θεός ο ίδιος δεν θα μεταβάλλει τον εαυτό του σε φαντάσματα, ούτε αφ' εαυτού προβάλλει αυτά σε άλλα, αλλά ακτινοβολεί τα αληθή μέσα στα αληθή ήθη των ψυχών· συμφώνως προς αυτά και οι οπαδοί των θεών είναι ζηλωτές της αυτοπτικής αλήθειας των θεών. [...] Αλλά τώρα η αλήθεια έχει ως εξής· η των αρρήτων έργων και υπεράνω κάθε νοήσεως τελετουργία των θεοπρεπώς ενεργουμένων και η δύναμη των αφθέγκτων συμβόλων και νοουμένων μόνο από τους θεούς καθιερώνει την θεουργική ένωση. Για αυτό δεν εκτελούμε αυτά δια της νοήσεως· διότι έτσι η ενέργεια αυτών θα είναι νοερή και παρεχομένη από εμάς· κανένα όμως από αυτά δεν είναι αληθές. Πράγματι, ακόμα και αν δεν νοούμε εμείς, τα ίδια τα σύμβολα αφ' εαυτών εκτελούν το δικό τους έργο και η ίδια η άρρητη δύναμη των θεών, στους οποίους αναφέρονται αυτά. [...] Για αυτό ούτε από τις δικές μας νοήσεις προκαλούνται προηγουμένως σε ενέργεια τα θεία αίτια, αλλά αυτές και όλες οι άριστες διαθέσεις της ψυχής και η καθαρότητα γύρω από εμάς πρέπει να θεωρούνται ως συναίτια τα οποία επιβάλλεται να προϋπάρχουν, ενώ αυτά που κυρίως εγείρουν τη θεία βούληση, είναι τα ίδια τα σύμβολα» (Βιβλίο δεύτερο, παράγραφοι 3-11, εκδ' . Ιδεοθέατρον).

Στο τρίτο βιβλίο, αναφέρεται στην «φωτός αγωγή» που προέρχεται από τους θεούς, ενεργοποιείται από τις θεουργικές τελετουργίες, και το εξωτερικό αυτό φως φέρει την θεία παρουσία.

Αλλά και ο Πρόκλος αναφέρει στο υπόμνημά του στον «Τίμαιο» του Πλάτωνος: «[...] τα αγάλματα που αφιερώνονται από την ιερατική τέχνη (κείμενο: τελεστική) άλλα είναι εμφανή και άλλα μένουν κρυμμένα κρυμμένα μέσα σαν σύμβολα της

παρουσίας των θεών» (παράγραφος 273, εκδ. Κάκτος, τ. 24, σ. 227).

Στην πραγματικότητα, η εμπύχωση αγαλμάτων σήμαινε την ενεργοποίησή τους μέσα από ιεροπραξίες, δηλαδή το να γίνουν φορείς θείας παρουσίας, όργανα θείας δράσης, εγκλείοντας μέσα τους τη θεία δύναμη κάποιου συγκριμένου θεού ή ανωτέρου όντος. Το άγαλμα λειτουργούσε γενικότερα ως σύμβολο (πρβ. Πορφυρίου «Περί αγαλμάτων»), ως ένα μέσο που συνέβαλε δύο μέρη· το αόρατο με το ορατό ή διαφορετικά το νοητό/ νοερό με το αισθητό. Ως ένας διάυλος επικοινωνίας. Σε αρκετούς μύθους αναφέρεται η «εμπύχωση» αγαλμάτων όπως αναλύθηκε παραπάνω. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς τη λειτουργία του Παλλάδιου όπου όποια πόλη το κατείχε έμενε απόρθητη κατά τον μύθο.

Ο δεύτερος απολογητικός ισχυρισμός είναι ότι οι θεοί των Ελλήνων...δεν μιλούσαν καν Ελληνικά. Με αυτό θέλουν να πουν ότι η ελληνική θρησκεία είναι...βαρβαρικής προέλευσης. Και πιο συγκεκριμένα, ότι είναι αντιγραφή της θρησκείας των Αιγυπτίων. Θα απαντηθεί το πρώτο σκέλος. Για το αν είναι αντιγραφή από τους Αιγυπτίους, απαντήθηκε στο προηγούμενο άρθρο.

Λένε:

Ο Ησίοδος, αυτός ο θεολόγος ποιητής της αρχαίας Ελλάδας μαρτυρεί πως οι αρχαίοι θεοί των νεοπαγανιστών εθνικιστών δεν μιλούσαν καν Ελληνικά:

“φωναί δ’ εν πάσησιν έσαν δεινής κεφαλήσι, παντοίην όπ’ ιείσθαι αθέσφατον. Άλλοτε μεν γαρ φθέγυθ’ ως τε θεοίσι συνιέμεν”.

Μτφρ: Και είχαν μιλιά όλα τα φοβερά κεφάλια του κι αφήνανε κάθε είδους ανείπωτες φωνές. Άλλοτε έτσι μίλαγαν σαν μιλούσαν στους θεούς.

Το χωρίο αναφέρεται στην σύγκρουση του Διός με τον Τυφωέα. Το χωρίο δεν αναφέρεται πουθενά σε βαρβαρική γλώσσα. Αλλά σε γλώσσα κατανοητή μεταξύ των θεών. Άλλοτε ο Τυφωέας γίνονταν κατανοητός δια του λόγου και άλλοτε όχι. Η φωνή όταν είναι κατανοητή λέγεται «φθόγος». Όταν είναι ακατανόητη παρομοιάζεται με βρυχηθμό ταύρου, λιονταριού, κουταβιών, δυνατός ήχος αέρα που ακούγεται μακριά.

«φωναί δ’ εν πάσησιν έσαν δεινής κεφαλήσι, παντοίην όπ’ ιείσθαι αθέσφατον. Άλλοτε μεν γαρ φθέγυθ’ ως τε θεοίσι συνιέμεν, άλλοτε δ’ αύτε ταύρου εριβρύχew μένος ασχέτου όσσαν αγαύρου, άλλοτε δ’ αύτε λέοντος αναιδέα θυμόν έχοντος, άλλοτε δ’ αυ σκυλάκεσσιν εοικότα, θαύματ’ ακούσαι, άλλοτε δ’ αυ ροίζεσχ’, υπό δ’ ήχεεν ούρεα μακρά» (Θεογονία, στ. 829-835).

Απόδοση Κάκτου: «και φωνές ήταν σ' όλα τα φοβερά κεφάλια αφήνοντας κάθε ανείπωτη μιλιά· γιατί άλλοτε μιλούσαν, που οι θεοί καταλάβαιναν, άλλοτε σαν πολυμουγκάνιστος ταύρος, μ' ορμή ασυγκράτητη, αγέρωχη φωνή, κι άλλοτε σα λιονταριού μ' ακατάσχετη ψυχή κι άλλοτε μοιάζοντας με κουτάβια, θαυμαστά να τα ακούς, κι άλλοτε σφύριζε κι αντηχούσαν τα μακριά βουνά».

Γράφει ο Ιάμβλιχος στο "Περί Μυστηρίων" (96.13): «Δεν είναι η έννοια (δηλαδή η νόηση) πού ενώνει τους θεουργούς με τους θεούς. Διότι -στην αντίθετη περίπτωση- τί θα εμπόδιζε τους φιλοσόφους (εννοεί τους θεωρητικούς) να επιτύχουν θεουργική ένωση μαζί τους; Αυτό όμως δεν έγινε ποτέ. Η θεουργική ένωση επιτυγχάνεται με την τελεσιουργία των άρρητων έργων, όταν τελούνται με τον κατάλληλο τρόπο, έργων πού είναι πέρα από κάθε νόηση, και με τη δύναμη των άφθεγκτων συμβόλων, πού μόνο οι θεοί τα εννοούν... Ακόμη και χωρίς εμείς να τα κατανοούμε, τα συνθήματα αυτά (δηλαδή τα σύμβολα) εκτελούν από μόνα τους το δικό τους έργο».

Ο Ιάμβλιχος δεν αναφέρεται σε «γλώσσα» ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί είτε ως «ελληνική» είτε ως «βαρβαρική» (μη ελληνική). Αναφέρεται σε «σύμβολα». Στην συγκεκριμένη παράγραφο εξηγεί την λειτουργία του συμβόλου στις θεουργικές ιεροπραξίες.

Ωστόσο, τα αρχαία ελληνικά κείμενα αναφέρουν ότι οι θεοί έχουν ξεχωριστή γλώσσα από την ανθρώπινη.

Ο Σωκράτης παραπέμπει τον Ερμογένη στον Όμηρο για να του δείξει το παραπάνω (Κρατύλος, 391b4 κ. εξής).

Εκεί αναφέρονται τα εξής ομηρικά χωρία:

Για τον ποταμό στην Τροία «ον Ξάνθον, φησί, καλέουσι θεοί, άνδρες δε Σκάμανδρον» (από την ραψωδία Υ της Ιλιάδας)

«που Ξάνθο τον ονομάζουν οι θεοί και Σκάμανδρο οι άνθρωποι».

Για την κύμονδιν (πηινό) «χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, άνδρες δε κύμινδιν» (Ιλιάδα Ξ στ. 291).

«Την ήτοι άνδρες Βατίειαν κικλήσκουσιν, αθάνατοι δε τε σήμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης» (Ιλιάδα, Β. στ. 813-814).

«και τάφον της πολύσκιρτης Μυρίνας την έλεγαν οι αθάνατοι και Βατείαν οι άνθρωποι ονόμαζαν».

Στον «Φαίδρο» (252 b7-8), από τα απόκρυφα έπη του Ομήρου:

«τον δ' ήτοι θνητοί μεν Έρωτα καλούσι ποτηρόν, αθάνατοι δε Πτέρωτα, δια πτεροφύτορ' ανάγκη»

«Αυτόν οι θνητοί καλούν πτερωτόν Έρωτα, οι δε αθάνατοι Πτέρωτα, διότι έχει τη δύναμη της πτερωποιήσεως».

Η «γλώσσα» των θεών τελικά σύμφωνα τουλάχιστον με τον Όμηρο και τον Πλάτωνα είναι...η ελληνική.

Ο σκοπός των χριστιανών αρθρογράφων είναι να δείξουν ότι δήθεν το ίδιο το άγαλμα είναι θεός, και όχι του θεού. Για αυτό το λόγο καταφεύγουν στην ακόλουθη σοφιστεία, μπλέκοντας και τον...Αριστοτέλη.

Γράφουν:

Ειδωλολατρεία (επιστημονική άποψη): Η λέξη "είδωλο" που παράγεται από το "είδος" (π.χ. Β' Κορ. 5/ε' 7) δεν σημαίνει "αντικατοπτρισμός" ή "αντανάκλαση", οπότε και ειδωλολατρία θα σήμαινε την λατρεία της αντανάκλασης, άρα του μη πραγματικού. Σημαίνει την απόδοση του σεβασμού του πιστού στο "είδος του θεού", δηλαδή σε αυτό που ο πιστός βλέπει και συλλαμβάνει με τις αισθήσεις του, ένα άγαλμα π.χ. Αυτό βέβαια παραπέμπει στην θεμελιώδη αρχή της αρχαιοελληνικής θρησκείας ότι οι θεοί της είναι εγκόσμιοι θεοί, που ζουν μέσα στο υλικό σύμπαν και όχι έξω και πέρα από αυτό. Οι θεοί της αρχαίας ελληνικής θρησκείας είναι μέσα στον κόσμο, έχουν πάντα ύλη και συνιστούν "είδος", με την αριστοτελική σημασία του όρου. Άρα ειδωλολατρία είναι η λατρεία κάθε τέτοιου εγκόσμιου θεού, του κατ' εξοχήν "είδους" δηλαδή.(Η έννοια τής λέξεως: "Ειδωλολατρεία").

Στη θεολογία των αρχαίων Ελλήνων δεν υπήρχαν μόνο οι εγκόσμιοι θεοί. Υπήρχαν επίσης οι υπερούσιοι, οι υπερβατικοί, οι νοεροί, οι νοητικοί, οι υπερκόσμιοι θεοί. Μάλιστα για να το συγκεκριμενοποιήσουμε, οι ολύμπιοι θεοί είναι και εγκόσμιοι και υπερκόσμιοι, και διακρίνονται σε τέσσερις τριάδες: α) τη δημιουργική, β) τη φρουρητική, γ) τη ζωογονική, και δ) την αναγωγό τριάδα. Αυτές οι αναλύσεις βρίσκονται στα συγγράμματα των νεοπλατωνικών οι οποίοι είναι συνεχιστές των ελληνικών παραδόσεων. Για να κατηγορήσει κάποιος για «ειδωλολατρία» τους

αρχαίους προγόνους μας, θα πρέπει πρώτα να μελετήσει τη θεολογία τους. Όπως καταλαβαίνουμε, οι χριστιανοί απολογητές δεν έχουν ιδέα. Έστω όμως ας δεχτεί κανείς ότι οι θεοί για τους αρχαίους είναι μόνο εγκόσμιοι. Ισχύει άραγε αυτό που λένε; Ας αναλύσουμε τη σκέψη τους.

Ας δούμε αν η λέξη «είδωλο» σημαίνει ή δεν σημαίνει τον «αντικατοπτρισμό» ή την «αντανάκλαση». Την επιστημονική άποψη θα τη βρούμε στα γνωστά και έγκυρα λεξικά.

«Μέγα Λεξικόν της όλης Ελληνικής γλώσσης», Δ. Δημητράκου, στην τρίτη σημασία: «*εικών σχηματιζομένη εξ αντανάκλασεως εις το ύδωρ ή εις κάτοπτρον ή εις άλλο τι στίλβον αντικείμενον*» (τ. Ε' σ. 2259).

«Μέγα Λεξικόν της ελληνικής γλώσσης Liddell και Scott» (έκδοση Κωνσταντινίδη): «*Εικών αντανάκλωμένη εις το ύδωρ, ή εις κάτοπτρον*» (τ. Β' σ. 27).

«Λεξικόν της αρχαίας ελληνικής γλώσσης» Ι. Σταματάκου, στην τρίτη σημασία: «*Ομοίωμα κυρίως θεού, άγαλμα, εικών, όθεν είδωλον, ψευδής θεός*» (σ. 304).

Εκτός αυτών, ο Νικόδημος ο Αγιορείτης γράφει στο «Πηδάλιο»:

«Το γαρ είδωλον διαφέρει από την εικόνα, καθ' ο η μεν εικών αληθούς πράγματος και πρωτοτύπου είναι ομοιότης, το δε είδωλον, ψευδούς και ανυπάρκτου πράγματος, και πρωτοτύπου ομοιότης εστί, κατά τον Ωριγένην και Θεοδώρητον, καθώς ήτο τα είδωλα των ψευδών και ανυπάρκτων θεών των Ελλήνων» (Πηδάλιο, σ. 257).

Συνεπώς, η λέξη «είδωλο» έχει τη σημασία της «αντανάκλασεως». Το ίδιο συμβαίνει και με τις λέξεις «εικόνα» και «άγαλμα». Δηλαδή, η θεία ουσία δεν ταυτίζεται με την ουσία του αγάλματος, όπως θα ήθελαν (και θα βόλευε) τους χριστιανούς απολογητές. Στην αριστοτελική φιλοσοφία «είδος» είναι η μορφή του όντος. Άρα αναφέρεται σε κάτι υπαρκτό. Αν ήταν άνευ ουσίας και πραγματικότητας, τότε θα ήταν «είδωλον». Τότε «ειδωλολατρία» θα σήμαινε τη λατρεία του μη όντος, τη λατρεία του αντιγράφου του πρωτοτύπου. Το ότι το άγαλμα είναι είδος και ύλη έχει να κάνει με την υπόσταση του ίδιου του αγάλματος και όχι την υπόσταση του θείου για τους αρχαίους. Τούτο είναι φανερό καθώς για εκείνους οι θεοί είναι νόες (άρα δεν έχουν είδος), και ως εκ τούτου είναι άυλα όντα. Στην αριστοτελική φιλοσοφία, η ουσία που είναι το βασικό χαρακτηριστικό χωρίς το οποίο παύει κάτι να υπάρχει, είναι αποτέλεσμα

τεσσάρων αιτιών: α) της ύλης που είναι δυνάμει ον, β) της μορφής (είδος), γ) της ενέργειας, και δ) του σκοπού όταν επιτευχθεί (εντελέχεια). Η μετάβαση από το δυνάμει στο ενεργεία είναι η ολοκλήρωση του σκοπού. Επίσης, ο Αριστοτέλης ξεχωρίζει τα σώματα σε εκείνα που έχουν ζωή και σε εκείνα που δεν έχουν. Εκείνα που έχουν ζωή διατρέφονται από τον εαυτό τους, αυξάνουν, παρακμάζουν. Δεν συμβαίνει το ίδιο με τα αγάλματα. Συνεπώς, το άγαλμα ανήκει στην δεύτερη κατηγορία, στα σώματα άνευ ζωής. Τότε πως είναι θεός το άγαλμα; Ζητώ συγγνώμη από τους αναγνώστες, αλλά αναγκάζομαι να απαντήσω στα παιδιαρίσματα των νεο-απολογητών που «δοκούσι τι σοφόν λέγοντες».

Επειδή λοιπόν στο άγαλμα δεν κατοικεί η θεία ουσία αλλά παραβρίσκεται εκεί η θεία παρουσία (με άλλα λόγια το άγαλμα είναι του θεού, όχι ο ίδιος ο θεός -όπως ο τάδε ανδριάντας είναι του Δημοσθένους και όχι ο ίδιος ο Δημοσθένης ή του Σωκράτους και όχι ο ίδιος ο Σωκράτης), ο Πορφύριος (που γνωρίζει πολύ καλύτερα την ελληνική θεολογία από τους σύγχρονους χριστιανούς απολογητές), γράφει: «Αυτοί που αποδίδουν τον αρμόζοντα σεβασμό στους θεούς δεν θεωρούν ότι ο θεός βρίσκεται στο ξύλο, στην πέτρα ή στον χαλκό από τα οποία είναι φτιαγμένες οι απεικονίσεις τους ούτε πιστεύουν ότι, αν ακρωτηριαστεί ένα μέρος του αγάλματος, χάνει τη θεϊκή δύναμή του» (Κατά Χριστιανών, απ. 76).

Και στο «Περί αγαλμάτων» (παράγραφος 2): «Δεδομένου όμως ότι η θεότητα έχει τη μορφή του φωτός (κείμενο: φωτοειδούς δε όντος του θείου) και διαβιώνει μέσα στο διάχυτο αιθέριο πυρ, ασύλληπτη από τις αισθήσεις (κείμενο: αφανούς τε τυγχάνοντος αισθήσει) που καταγίνονται με τη θνητή ζωή, οι θεοί οδήγησαν τους ανθρώπους, από τη μια, ν' ανυψωθούν έως την έννοια του ίδιου του φωτός χρησιμοποιώντας διάφανα υλικά- το κρύσταλλο, φερ' ειπείν, το μάρμαρο της Πάρου και το ελεφαντόδοντο, και από την άλλη, να φτάσουν στη νοητική σύλληψη του πυρός και του αμόλυντου χαρακτήρα του χρησιμοποιώντας το χρυσάφι, επειδή το χρυσάφι είναι αδύνατον να μολυνθεί. Πολλοί εξάλλου προσπάθησαν να δείξουν ότι η θεότητα είναι άορατη χρησιμοποιώντας το μαύρο μάρμαρο. Και απεικόνισαν τους θεούς με μορφή ανθρώπων, επειδή το θείον διέπεται από λογική, και τους έκαναν ωραίους, διότι οι θεοί έχουν ομορφιά αγνή και ανόθευτη».

Όταν τα πράγματα είναι τόσο ξεκάθαρα για το τι πίστευαν οι θρησκευτές της αρχαίας ελληνικής θρησκείας, χρειάζονται οι παρερμηνείες των χριστιανών απολογητών; Αν η λέξη «είδωλο» είχε την αριστοτελική σημασία της μορφής, ήταν δηλαδή το άγαλμα η ορατή προέκταση του θεού, τότε ας εξηγήσουν πως γίνεται το φωτοειδές το ασύλληπτο από τις πέντε αισθήσεις μας, να είναι και να

γίνεται υλικό ταυτιζόμενο με το ίδιο το άγαλμα.

Αν οι χριστιανοί πατέρες στην πολεμική τους αντιλαμβάνονταν το «είδος» με την αριστοτελική σημασία, τότε στην ουσία παραδέχονται ότι οι θεοί υπάρχουν εφόσον υπάρχουν τα αγάλματά τους που είναι μέρος της ουσίας τους. Διότι έχουν ύλη. Αν παραδέχονται ότι υπάρχουν μεν αλλά είναι...πονηρά πνεύματα (πάντα τα είδωλα των εθνών δαιμόνια κατά τον Ψαλμό), και πάλι αυτά είναι άυλα και ασώματα. Συνεπώς, δεν συνιστούν είδος με την αριστοτελική σκέψη.

Η κατηγορία όμως των πατέρων της εκκλησίας ήταν ότι οι Έλληνες λάτρευαν είδωλα, και όχι τον αληθινό θεό. Το μη πραγματικό αντί το πραγματικό. Για αυτό και οι πατέρες θεωρούσαν τους Έλληνες (και γενικότερα όποιους δεν δέχονταν τον δικό τους θεό), ως «άθεο». Επειδή πιστεύουν σε κάτι που δεν υπάρχει.

Ο Γρηγόριος ο Παλαμάς γράφει, «*Εν λοιπόν γένος της αθείας είναι η πολυειδής πλάνη των ελληνιζόντων...*» (ΕΠΕ τ. 7 Προς Μοναχό Διονύσιο, επιστολή 8).

Είναι σαν να λέμε ότι επειδή είμαστε και εμείς ενδο-συμπαντικοί, ότι οι εικόνες μας είναι προέκταση της ουσίας μας.

Διομήδης